

РЕЦЕНЗИЯ ПО КОНКУРС ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ОНС ДОКТОР, СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

относно дисертационен труд на тема **ВЪЗГЛЕДИТЕ НА КВИНТИЛИАН ЗА ЕЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ**

Докторант: г-жа Глория Бакърджиева

Научен ръководител: проф. д.ф.н. Димитър Веселинов

Рецензент: проф. д.п.н. Росица Пенкова

София, 12.12.2019 г.

Настоящата рецензия е съставена в съответствие с актуалния *Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ "Св. Климент Охридски"*. Познавам дейността на авторката и съм убедена в опитността ѝ като университетски преподавател и научен изследовател, притежаващ професионална етика. Смятам, че тя има необходимата информираност и компетентност да проведе значимо научно изследване.

1 Описание и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд на тема *Възгледите на Квинтилиан за езиковото обучение* е представен във вид и обем, определени от първичното научно звено. Текстът съдържа заглавна страница, съдържание, увод, изложение, заключение - резюме на получените резултати с декларация за оригиналност, библиография в общ обем 215 стр., от които 172 стр. са изложение, а останалите съдържат библиография и приложения. Бих отбелязала веднага, че библиографията е необходима и достатъчна за теоретичен проект като този.

Изискванията на *Раздел III Условия и ред за придобиване на образователна и научна степен "доктор"* на посочения правилник са изпълнени: кандидатът е положил успешно изпитите и изпълнил останалите задачи съгласно индивидуалния план и е подготвил дисертационен труд с резултатите от изследванията си. Дисертационният труд за присъждане на ОНС Доктор съдържа научни и научноприложни резултати, които представляват оригинален принос в науката (Чл. 64). Трудът показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по педагогика на езика и притежава способности за самостоятелни научни изследвания в областта на класическата филология и педагогиката на езика.

2 Значимост на изследвания проблем в научно и научноприложно отношение

Научната и научноприложната ценност на проучения проблем е пряко свързан с обучението по втори език. Описанието на хуманитарното

"изкуство" в областта на реториката на римския философ (и политик)

Маркус Фабиус Квинтилианус (английски – Quintilian, български – Квинтилиан), създадено преди 19 века, позволява модерно тълкуване и създава добри възможности за проследяване на историята на идеите и разбиране на същността на съвременното демократично образование. Например смята се, че възгледът на употребата на фигуративната реч на Квинтилиан е пряко свързан с постмодерните лингвистични теории за невъзможността на езика да представи истината за нещата, която трябва да представи. Независимо от същността на тези възгледи, наличието на връзка и последователност е едно доказателство за реалната значимост на темата, проучена в рецензирания научноизследователски проект. Съгласна съм с твърдението на авторката, че *чрез изследване на „Обучението на оратора” и реконструиране на възгледите на Квинтилиан за езиковото обучение откриваме нови пътища за съпоставяне на дидактиката на класическите езици и модерните говорими езици, за по-ясно открояване на сходствата между тях, за ползотворно сътрудничество между отделните лингводидактически дисциплини* (стр. 3).

Друг аспект на актуалността на изследваната тема е свързан с философското тълкуване на проблема. В контекста на концептуалния плурализъм на съвременните науки за човека теорията за образованието на Квинтилиан е особено интересна, защото е „моностична“. Тази особеност може да се определи като наивна и да е причина да се отхвърли лесно. Обаче като проблем в областта на езиците и конкретно на педагогиката на езика концептуалния монизъм на Квинтилиан заслужава внимание и може да бъде проучен. Ето защо оценявам значимостта на проблема, изследван в рецензирания проект, положително.

3 Точно формулирани цели и задачи на дисертацията

Цел на дисертацията е *да се реконструират идеите на Квинтилиан за езиковото обучение* (стр. 4) и в съответствие с това да се изпълнят следните 7 задачи, формулирани от авторката:

- *Анализ и коментар на значими пунктове в текста на Квинтилиан;*
- *Реконструкция на възгледите на автора, свързани с чуждоезиковото обучение;*
- *Поглед към „Обучението на оратора” през призмата на съвременната лингводидактика;*
- *Откриване и дефиниране на представителни методи и похвати при обучението;*

- *Представяне на авторски (мои) преводи и коментари с оглед на лингводидактическата реконструкция;*
- *Преглед на изследвания на други автори, посветени на „Обучението на оратора.*
- *Преглед на модерни изследвания по въпросите на чуждоезиковото обучение (стр. 5).*

Целите и задачите са ясно и точно формулирани в уводния раздел и изпълнението им е добре отчетено в заключението на дисертацията. Това е показател за правилната ориентация на стратегическия план на научноизследователския процес.

4 Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература

Цялото изложение и конкретно направения преглед на научната литература показват добро познаване на съвременното състояние на теорията и практиката на проучения проблем. Прегледана е необходима и достатъчна научна литература, която е в съответствие с изследователското предназначение и модерните изследвания на проблема.

5 Съответствие на избраната изследователска методология с поставената цел и задачи на дисертационния труд

Изследователската методология е адекватна и е приложена правилно. Приложен е *методът на лингводидактическата реконструкция* (стр. 10), който има установен протокол и притежава необходима надеждност и валидност. Става въпрос за теоретично проучване, което позволява анализ и синтез на данни, от една страна, и дава възможност за съпоставяне и аналогия между събраните данни и съществуващото научно познание в области като история на науката, езикознание и педагогика на езика. От гледище на методологията мога да определя рецензирания научноизследователски проект като теоретично изследване по педагогика на езика с исторически характер.

6 Наличие на собствен принос в научноизследователската работа

Авторката има собствен принос в събирането и анализирането на данни. Доказателство за това е правилният изследователски дизайн, прилежното извършване на емпиричната работа и направените изводи.

Представени са авторски преводи и коментари, целящи

"лингводидактическа реконструкция". Направен е преглед на изследвания на други автори, посветени на „Обучението на оратора“ и преглед на модерни изследвания по обучение по втори език.

7 Описание и оценка на приносите

Резултатите, постигнати в научноизследователския проект, са убедителни. Поставените цели са постигнати, както е заявено подробно в заключителната глава на дисертацията. Направено е описание на теорията и практиката на езиковото обучение в древния Рим през първи век сл. Хр.

на основата на характеристиката на Квинтилиан, дадена в книгата "Обучението на оратора"; разгледано е преподаването на латински и старогръцки език като роден и втори език в римската действителност (стр.

5). Описанието на труда е следното:

„Дисертацията е структурирана в пет глави. Първата глава е уводна. Втората глава предлага исторически преглед. Третата глава разглежда възгледите на автора за усвояване на езиците, ограмотяването и средното училище по граматика. Четвъртата глава прави преглед на подготовката по реторика. Петата глава е заключителна и представя рецепцията на произведението и автора, а също и приносните моменти на разработката. Следват два речника на термини като приложения. А накрая библиография от 95 заглавия, от които 25 на български език, 3 на руски език, 24 на английски език, 11 на френски език, 5 на немски език, 8 на италиански език, 5 на испански език, 2 на холандски език, 1 на латински език. 29 от заглавията са интернет източници.“ (стр. 6).

Трета и четвърта глава, както посочих, съдържат изложение на основните идеи на Квинтилиан и анализ и синтез от гледище на съвременната педагогика и езикознание. Ще посоча няколко примера.

Възгледите за образованието на Квинтирилиан, представени в 12-те книги на "Обучението на оратора", съдържа 4 главни компонента: теория на познанието, теория на човешката природа, теория на ученето, теория на обществото. Най-важният принцип, засягащ цялото съдържание на книгата, се отнася за морала в образованието. Разбирането за добро и зло се гради върху римските ценности за лоялността на индивида към семейство, дълг и нация. Според автора само добър човек може да бъде образован оратор. Упражняващият реторика е определен като "добър човек, умеещ да говори" (I, стр. 9); той е достойно човешко същество. Красноречието не е достатъчно за добрия оратор. Ако не се развива морален характер (например от всички възрастни около детето), човешко същество, притежаващо справедливост и достойнство, няма да може да се изгради: *добродетелността, независимо от факта, че отчасти се извлича от естествени импулси, трябва да бъде усъвършенствана чрез обучение.* (IV, стр. 383).

Квинтилиан твърди, че усвояването на морална добродетелност е резултат от усилено учене и че да имаш морален характер зависи главно от волята да успееш. Моралността се постига чрез публичната образователна система; последната е по-витална от домашното обучение. *Цялата разлика се състои в същността на индивида и вниманието, което той получава* (1, стр. 85). Моралността като образователна цел е развитие на идеята за първия вид доказателство в речта (приетите от Аристотел т.нар. "артистични" доказателства като дефиниция, сравнение, съотнасяне и обстоятелство): *ораторът убеждава чрез морален характер, когато речта е дадена така, че прави автора достоен за доверие*. Това идеалистично тълкуване е подобно на съвременното разбиране за реториката като „умение за употреба на думите така, че да имат влияние върху емоциите и така да убеждават без да се съобразяват с разума и истината“. Авторката коментира така: *„Този морален аспект на произнасянето на речта, търсенето на подobaващ, достоен начин за говорене спрямо обстоятелствата не е чужд и на подготовката за изразяване днес. В днешно време изказванията се подготвят все така в унисон с аудиторията. Усетът за необходимия стил е умение, което следва да се развива в процеса на обучение на високо ниво“* (стр.147). Съгласна съм с тази интерпретация.

Освен добродетелност, идеалният оратор трябва да има "перфектно познание по всички предмети" – не само в една или две области. Това конкретно твърдение както и холистичната теза за моралността на оратора са критикувани от изследователите. Лесно може да се отхвърли и друго твърдение: моралната добродетелност е необходимо условие за изграждането на оратора. Самият автор признава, че никога не е срещал съвършен оратор освен в ума си. Това прави идеите на Квинтилиан ценни за съвременното – описанието на идеалния оратор, на по-добрите училища, по-доброто общество и по-благородния човек повдига образователни въпроси, които заслужават вниманието на съвременния изследовател. Както изтъкнах, този аргумент обяснява предназначението на рецензираната дисертация и е част от причините за положителната ми оценка.

Съгласна съм с приносите, представени от авторката като списък с 4 точки (стр.22, Автореферат). Постигнато е съществено описание и съпоставка между античната теория и практика на езиковото обучение и съвременната педагогика на езика. Направени са ценни уточнения в терминологията и последователността на идеите в превода на български език.

8 Оценка на степента на лично участие на дисертанта в приносите

Резултатите са постигнати чрез планиране, изпълнение, проверка и действие в рамките на цялостен научноизследователски проект, осъществен самостоятелно от кандидатката. Научноизследователският проект е изпълнен самостоятелно и дисертационният труд е оригинален. Като се отчете професионалната експертна помощ на научния ръководител, смятам че необходимата и достатъчна степен на лично участие е достигната.

Убеден съм в оригиналността на рецензирания дисертационен труд.

9 Оценка на съответствието на автореферата с основните положения и приносите на дисертационния труд

Авторефератът съответства на пълния текст на дисертационния труд. Съдържанието му обхваща необходими и достатъчни аспекти на научноизследователския проект: формулирани са характеристиките на проекта, резюмирани са четирите глави, направено е заключение (стр. 19), дадена е авторска информация за приносите на дисертационния труд, даден е списък на публикациите, направена е декларация за авторство.

По този критерий оценката ми е положителна.

10 Въпрос на рецензента

Кой е възгледът за езиковото обучение на Квинтилиан, заслужаващ най-голямо внимание?

11 Заключение

Смятам, че е постигнато пълно съответствие със стандартите за качество на рецензирания научноизследователски проект. В заключение оценявам положително дисертационния труд. Предлагам на членовете на уважаваното научно жури да присъдят ОНС „Доктор“ на г-жа Глория Бакърджиева.

.....

Проф. д.п.н. Росица Пенкова